

LBRIS

We know
books

Michel Layaz

Louis Soutter, probabil

Traducere din limba franceză de Florica Ciodaru-Courriol

E I K O N

București, 2021

Prima parte

Înainte de Ballaigues

Septembrie 1887

Jeanne, Jeanne, dă-te jos! Ce tot faci acolo? Știi că se supără mama! Louis își încleșta degetele nervos văzând-o pe soră-sa cocoțată în frasin, zgâriată pe braț și cu rochia șifonată, după ce se frecase de scoarța copacului. Stau aici în căsuța mea, unde inventez lumină cu frunzele. Și Jeanne trăgea de o creangă jucându-se cu raza de soare, aprinzând și stingând lumina din căsuță. Nu-i așa că e frumos?

Vorbea clipind foarte repede din ochi.

Lui Jeanne îi plăceau copacii.

Îi plăceau așa cum îi plăceau florile, peștii, râmele, melcii, șoarecii, mucegaiul, gângăniile de tot felul, așa cum îi plăcea să arunce pâine la rațe și la păsărele mai ales celor care se înalță – hopa sus! – la opt mii de metri și fac ocolul pământului. Lui Jeanne îi mai plăcea să scuiepe, să ciupească

norii cu vârful degetelor, să se scarpine pe burtică și, în general, peste tot pe unde nu trebuia. Urmărea cu atenție furnicile care umblau grăbite de-a lungul frasinului și pe brațul ei. Ca mai toți copiii, avea asupra găzelor drept de viață și de moarte.

Nu vă fac niciun rău, le murmură ea, și chiar dacă nu știu exact cum, trebuie totuși să respirați și voi. Dă-te jos, Jeanne, dă-te jos! insistă Louis. Hai, vino, știi că trebuie să cânți acum, pe urmă, dacă vrei, ne întoarcem amândoi aici. Louis își deschise larg brațele ca s-o prindă. Greutatea se dovedi mai mare decât credea, își pierdu echilibrul și căzură, unul în brațele celuilalt. Jeanne râse din toată inima, era o bucurie lipsită de răutate, de riduri. Era supărată că fratele ei nu este nici cât un iepure de puternic. Louis își încruntă sprâncenele. Nu, stai, nu e adevărat, se grăbi fata, de fapt, ești mult mai puternic decât un iepure. Jeanne nu știa să mintă. Lângă ei apăru, pe nesimțite, câinele de pripas. Jeanne îl mângâie pe cap, apoi înfipse un deget în nasul cățelului prietenos. Louis alungă animalul, scutură rochia fetei și-o aranjă grăbit. Fuga la spălat pe mâini, imediat! îi porunci. Fetița zburdă printre meri, cireși, un păr și cei doi pruni – că nu degeaba vila lor fusese botezată *La Livadă* – intră înăuntru, dar ocolind salonul unde invitații la joile muzicale discutau, beau ceai sau vin, mâncau prăjituri, ciuguleau coacăze ori prune, povesteau întâmplări diverse, locale ori internaționale. Fanny Yersin fu felicitată pentru angajarea fiului ei la institutul Louis Pasteur. Era o promovare nemaipomenită, după cum perora

doctorul familiei, dând amănunte despre Pasteur pe care oricine le-ar fi găsit în orice cabinet medical. O doamnă cu o voce care parcă fusese pusă la afumat anunță că ea văzuse șantierul celebrului *Turn de 300 metri* pe care parizienii își puseseră în gând să-l construiască. În salonul familiei Soutter, ca mai peste tot, Turnul își găsi repede partizani și detractori. Totuși, atâta metal! Louis-Henri-Adolphe profită de ocazie pentru a spune că uite, dacă Albert o să facă la fel ca el, studii de farmacie, Louis, în schimb, se gândea să urmeze studii de arhitectură sau inginerie. Cum discuțiile despre Turn se înfierbântau, Marie-Cécile le puse capăt declarând: omul poate foarte bine înălța un turn care nu folosește la nimic, câtă vreme nu uită să construiască temple și catedrale, mărturie a cucerniciei și măreției sale. Stăpâna casei folosea deseori vorbe usturătoare. Era mai bine să nu o provoci. Soțul ei, înțelegător, amabil și cam laș, aprobă ostentativ, dar șușoti la urechea lui Albert cuvintele pe care-i plăcea să le repete fiilor lui : dacă intri pe mâna pastorilor, nu vei face nimic bun.

Căci Louis-Henri-Adolphe cunoștea bine temperamentul soției sale, dar cunoștea tot atât de bine și psihologia clienților ce-i treceau pragul farmaciei. Înțelegerea ei, dar și a celorlalți, garanta liniștea căsniciei și intrarea banilor în bancă.

Invitații luară loc pentru a gusta momentul muzical și pentru a admira pe cei ce-l propuneau: Marie-Cécile la pian, Louis la vioară, Albert la flaut, Jeanne, care cânta vocal alături de maică-sa ori singură. Se asculta Schubert și Ceaikovski, ca

între adevărați melomani. Ei știau că dacă muzica presupune în mod cert talent, ea cere în primul rând muncă, perseverență, modestie, tot atâtea valori apărate cu strășnicie *La Livadă* și chiar în împrejurimi, în acele ținuturi protestante și bogate. Mai mult decât băieții, fetele se bucurară de urale. Marie-Cécile, frumusețe austeră, cânta cu o grație ce trezea emoția până și celor mai scorțoși; celor delicați le accentua gustul pentru nuanțe. Iar când începea să cânte, Jeanne parcă uita de prezența ascultătorilor și ar fi fost singură în mijlocul pajiștilor, înconjurată de iarba înaltă, protectoare, prin care îți vine să te tăvălești. Imediat ce ajungea la final, fața i se încrunta, dar i se lumina din nou de îndată ce reîncepea să cânte. Jeanne oferea vocea ei de copilă cerului, cu o amploare emoționantă. S-ar fi pariat lejer că va avea o carieră de cântăreață; cine-și putea închipui că nevoia de libetate și temperamentul ei temerar vor fi făcute țândări mai târziu de prea multele constrângeri morale? Dintre destinele copiilor Soutter, ea va fi prima care, îngropată cu fiecare zi care trecea sub privirile ipocrite și ostile, nu va putea rezista mult timp. Înotul împotriva curentului este sortit înecului.

Mai mult decât oricare altul, Louis adora recepțiile de *La Livadă*: nicio tristețe, nicio teamă, o bunăvoință generală liniștea, calma spiritul, alunga îngrijorările. Ah, de-ar fi putut acele momente neumbrite de gheara destinului să devină eterne! Debordând de viață, Jeanne se întorsese la hoinărelile ei, grădina ținându-i loc de lume, iar frasinul de pădure virgină.

Când maică-sa își invita unele dintre eleve, Louis îndrăznește să se apropie de fetele ce veneau la lecțiile de pian, flatate că se numărau printre preferatele profesoarei. Trăgea câte o otheadă la gleznele lor și la încheietura mâinilor, restul îl ghicea. Corpul i se înfiora ca de o spaimă ușoară. Albert, fire mai deschisă, vorbea degajat, el nu avea nevoie de vreo deghizare, precum fratele său, pentru a se afirma. Mai mult decât orice, Louis își admira mama, mândru că era fiul ei, observa cum femeile și bărbații îi făceau complimente, cu fraze înflorite: crini și margarete, orhidee și păștițe, chiar și ciulinii ar fi devenit frumoși, alăturați ei. Louis era necăjit că nu reușea să-i fie pe plac pe cât și-ar fi dorit. Își aminti cum îi întinsese ultimul carnet de note la începutul anului. Dintr-o singură uitătură, Marie-Cécile înregistrase totul. Ar fi putut să-și felicite băiatul, ba chiar să-l strângă la piept, să-l sărute, să-i răvășească afectuos părul. Louis era printre frunțașii clasei, așa cum își dorea ea, nu?

Marie-Cécile îi arătase înțepată nota la purtare, mai proastă decât notele precedente, îi puse sute de întrebări usturătoare, nu-i dădu lui Louis nicio clipă de răgaz. Ce să mai vorbim atâta, fiu-meu are o purtare proastă și gata, uite, așa începe dezastrul. Nedreaptă, exagerată, orbită, arunca vorbe grele, rânind, când ea ar fi trebuit să liniștească. După vorbele urzicătoare urma tăcerea, iar după tăcere ceva mai rău decât tăcerea. Știa oare Marie-Cécile că atunci când era printre colegi, Louis se retrăgea stingher, într-un colț, ca răpus de o îngrijorătoare lehamite? I-o fi spus ei cineva că dacă se întâmpla ca Louis să se apropie

de un grup de camarazi din curtea școlii, se sătura repede de prezența lor, se izola într-un colț și nimeni nu-l chema înapoi, elevii preferând să-l uite pe cel ce le frâna elanul și le descuraja veselia? Bănuia mama lui că deseori în clasă, din cauza unui râs ori a unui strigăt ce păreau să țâșnească din trupul lui, toate privirile se aținteau asupra-i? Sigur că toate acestea nu stârneau decât stânjeneală și tristețe în sufletul băiatului. De câte ori nu fusese gata să fugă, să sară pe fereastră, să alerge până în pădure și să aștepte acolo ploaia care să-l ude până la oase, să-l spele de toate, să devină alt om? Din fundul încăperii, Marie-Cécile observă cutele de pe fruntea lui Louis. Îi aruncă o privire lungă și-i spuse s-o aducă pe Jeanne înainte ca invitații să plece. În acel început de septembrie 1887, în vreme ce Louis tânjea după o dragoste maternă care nu era atât cât și-ar fi dorit el de mare, la vreo sută de kilometri de acolo, se naștea Frédéric Louis Sauser¹ care ar fi preferat să nu vadă lumina zilei. Pe femeia aceea tristă și resemnată care îi dădu viață nu va reuși s-o iubească niciodată iar mai târziu, sub un nume nou-nouț, va scrie *L'Or*, minunata poveste a generalului August Suter, cel care în familia lui Louis era numit oarecum abuziv, dar cu tristețe și admirație, *Unchiul Suter*, același om căruia Blaise Cendrars îi va deveni lucidul purtător de cuvânt, povestindu-i apoteoza și apocalipsa.

*

---

¹ NT Adevăratul nume al scriitorului Blaise Cendrars

Madge, frumoasa Madge ieși din apă. Își răcorise picioarele intrând până la geunchi în apa curgătoare, plină de pești. Pășea fără teamă că o să alunece, nestingherită nici de pietrele de râu, nici de stânci, nici de vântul de munte. Fără să-și piardă echilibrul sau să roșească, își potrivi rochia la loc. Suflă să alunge o viespe ce-i dădea târcoale. Căci Madge era o fată solidă și abilă. O adevărată americană. Se apropie de Louis, îl cuprinse în brațe, îl sărută, apoi îl slăbi din strânsoare. Un prosop zbură prin lumina mare și albă a zilei. Iubitule, vino să mă ștergi pe picioare! Este toată numai zâmbet, un zâmbet viguros, mereu același, precum cele ce vor apărea curând pe reclamele de igienă dentară laudând pastele de dinți. Madge cea modernă! Americanca Madge! Louis înveli picioarele tinerei femei în prosop, le șterse energic, neuitând spațiul dintre degete, admiră pernuțele de carne rozalie. Madge își puse după aceea șosetele și cizmele de piele. Își privi bărbatul cu mândrie, cum ai cântări o pradă bună: Mâine vei fi director, îi spuse rotunjindu-și gura de plăcere, director al departamentului de Belle Arte la Colorado Springs.

Vocea îi răsuna de mândrie.

Pieptul i se umfla de bucurie.

Va avea loc o recepție, nu se va vorbi decât despre tine, despre noi, despre triumful nostru, și se va cânta Beethoven.

Louis nu avea decât douăzeci și șapte de ani, iar perechea lor toată viața înainte. Madge

amesteca ingredientele reușitei într-un recipient înstelat. Și nu observă mâna pe care Louis și-o ținea pe burtă sau pe stomac, de unde plecau gândurile negre. De doi ani de zile accepta durerile, le primea cum veneau. Important era să nu-i mai vorbească lui Madge despre ele: intestinele nu fac casă bună cu dragostea. Madge îl mușcă ușor de umăr, i-ar fi plăcut să fie ceva mai rotunjour, mai grasuț. I-o spuse între două hohote de râs.

Câte evenimente au mai fost de când s-au întâlnit prima oară la Conservatorul regal din Bruxelles, când el era studentul preferat al lui Eugène Ysaÿe, maestrul adulat de toți, iar ea o foarte talentată violonistă și parcă și mai talentată când începea să cânte cu vocea! Cei doi tineri se plăcură și-și mărturisiră sentimentele. Madge ar fi vrut însă ca Louis să nu mai atingă cu degetele doar arcușul. Ea aștepta cu nerăbdătoare alte încântări. Cum Louis se arăta timid, putem ghici că ea fu cea care se strecură în camera lui, își dădu jos frufuurile, dantelele și corsetul, și se prelinse îndrăzneată sub cearșafuri, care-și puse buzele răsfrânte peste buzele lui Louis, îl sărută îndelung, îi mângâie coapsele, torsul, sexul, se frecă de el, îl sărută înverșunată, puse stăpânire pe întreaga lui ființă, se lăsă răpită de ceea ce descoperea, scoțând câteva note de fericire, partitură necunoscută ce se scria la timpul prezent. Atinseră o anumită plăcere. Aerul ușor semeț pe care Madge îl plimba peste tot ce o înconjura, dispăruse de pe fața ei. Vasăzică așa este dragostea, gândi Louis, ezitând între minunare și o jenă nedefinită. Da, câte

evenimente s-au mai petrecut de când s-au întâlnit: au părăsit Bruxelles, Louis a decis să abandoneze studiile muzicale și să se formeze ca pictor la Lausanne, apoi la Geneva și, mai pe urmă, la Paris, înscriindu-se la ateliere academice de mare reputație. Madge nu se opunea la nimic. Își ascundea capriciile, nu sufla o vorbă despre planurile ce le avea. Filtrele iubirii nu sunt toate instantanee. Când sosi momentul așteptat, știu să găsească cuvintele potrivite, îl convinse pe Louis s-o urmeze în țara ei pentru că voia să se mărite în orașul ei, nu la New York sau Chicago unde se opriră câteva luni și unde Louis, subjugat, ar fi rămas bucuros, ci la Colorado Springs, lângă somptuosul *Garden of the Gods*, cu rocile sale arămii, cu albastrul cerului într-un aer uscat de-ți răscolește plămâni. În locul acesta își vor clădi cuibul-palat. În care vor trăi după ritmul din Colorado. Succesul ce începea să mijească deja în vârful pensulelor va fi din ce în ce mai mare. Madge avea părinți înstăriți și ambiție pentru amândoi. *We all love America*, țara unde totul e posibil, leagăn al tuturor botezurilor. Vreau să devii celebru, îi spunea Madge, vreau ca prietenii să ne invidieze, vreau ca părinții mei să te adore, vreau ca departamentul de Belle Arte să strălucească, vreau ca studenții să te admire, vreau ca locuitorii din Colorado Springs să ne recunoască pe stradă, vreau să-mi faci copii, vreau să devină totul nemuritor, vreau să-mi desenezi portretul în seara asta, acasă, ceva simplu pe care să-l dăruim lui Mum ca răsplată pentru hainele pe

care ni le-a oferit. Louis dă din cap: pentru portret s-ar zice că este de acord.

În mâna stângă ținea guma, în dreapta cărbunele. Ca să nu se miște, Madge citea, așezată pe un fotoliu de velură galbenă. Louis câștigase destulă siguranță a meșteșugului. În timp ce desena cu ușurință trasând conturul buzei superioare, subliniind linia curbă a sprâncenelor, dând viață figurii, izbucni furtuna, una serioasă cum sunt cele de pe aici, nu o petardă europeană fleșcăită. Cu vreo șase mii de fulgere pe oră, în mod normal. Louis se concentra pe desen. Trebuia să iasă ceva realist și delicat care să mulțumească pe toată lumea, în frunte cu socrii. Madge nu era tulburată de fulgere. Continua să citească, exagerând foarte puțin postura de detașare. Louis, în schimb, trebui să dea dovadă de sânge rece ca să termine portretul mult așteptat. Rezultă ceva plăcut: sufletul lui Madge se reflecta în portret, dar nu prea mult. De altfel, Louis n-ar fi putut desena altceva, executase acolo ce știa el să facă, ce învățase, pentru arta asta era iubit și fusese angajat. Cuprinsă de mândrie și veselie, Madge coborî în apartamentul părinților, un etaj mai jos, ca să-i arate imediat maică-sii portretul. Louis rămase singur. Își descheie cămașa de mătase, își masă burta sau stomacul. Bubuiturile trăznetelor își schimbau acum direcția, furtuna se îndrepta spre sud. Louis ar fi vrut să doarmă, să nu se mai gândească la nimic. Ghicea că arta nu constă în a oferi oamenilor desene drăguțe ca potretul ăsta, nimicuri frumușele produse de cineva care n-a pus suflet în ele și nici altceva. Doar într-atât constă

rolul artistului? În acea clipă, și-ar fi disprețuit arta. Numai că nu avea ce propune în loc, mai bun. Ia să alungăm gândurile astea rele, își zise după un moment, ia să ascultăm de Madge și să ne urmăm drumul înainte. Peste două zile este sărbătoarea cea mare. Să facem loc reușitei și zilelor de glorie! Și fără atâtea nazuri!

***

Martie 1900

Madge se privi în oglindă, se învârti, se întoarse pe o parte și pe alta, se înălță pe vârfuri. Foarte curând, își va putea arăta figura plină de sănătate și noua toaletă, una mai strălucitoare ca alta. Bogăția este a doua piele, de purtat deasupra sau sub prima. Își verifică unghiile perfect rotunjite, își dădu cu un pic de pudră, iar pe buze cu un ruj pal. Să ne ierte Baudelaire, dar prea mult machiaj e bun pentru fetele de bar. Madge se credea atrăgătoare: și chiar era. Cu ajutorul căror formule urma să i se spună asta, după obișnuitele exclamații de început, se întreba ea. Dintre domnii și doamnele ce vor veni – artiști, notabilități cultivate, oameni de afaceri – nu voia să lipsească nimeni. Madge era înnebunită după astfel de serate mondene prin care plutea cu sufletul arzând, cu toate pânzele sus.

Își primi invitații cu o perfectă naturalețe, îi făcu să se simtă bine. Se discuta despre tot felul de lucruri, despre artă, literatură, despre dezvoltarea economică excepțională a lui Colorado Springs și a țării întregi căreia i se lăuda puterea economică.